

Е. Рахат¹

¹М.Тынышбаев ат. Қазақ көлік және коммуникациялар академиясының студенті, Алматы қ.,
Қазақстан. erkebulan98@list.ru

ДӘСТҮРДЕН ТЫС ДІНИ АҒЫМДАРДЫҢ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ҚАУІПСІЗДІГІНЕ ТИГІЗЕТІН ҚАТЕРІ

Аңдатпа. Мақалада дәстүрден тыс діни ағымдардың Қазақстан Республикасының әлеуметтік қауіпсіздігіне тигізетін қатері қарастырылады.

Аннотация. В статье рассматриваются угрозы нетрадиционных религиозных течений социальной безопасности Республики Казахстан.

Abstract. The article deals with the threats of non-traditional religious trends in social security of the Republic of Kazakhstan.

Түйінді сөздер: дәстүрден тыс діндер, әлеуметтік қауіпсіздік, қатерлер

Ключевые слова: не традиционные религии, социальная безопасность, угрозы

Keywords: non-traditional religions, social security, threats

Бүгінгі таңда елімізде ұлт аралық және конфессия аралық келісім орнығып, ел тұрғындары тату-тәтті өмір сүруде. Әрбір азаматқа Конституциямен сенім бостандығы беріліп, ар-ождан құқығы қорғалған. Осы құқықтың негізінде азаматтарымыз өз еркімен діни сенімге нанып, қалаған ғибадатын қылуға құқығы бар. Соңғы кездері елімізде дәстүрлі діни нанымдарымыз бен салт-санамызға сіңген діни көзқарастарға үйлеспейтін әртүрлі пікірлер мен ұстанымдар көрініс бере бастады. Өз кезегінде бұл ұлттық құндылықтарымызға да өзінің кері әсерін тигізуде. Бастапқыда көзімізге көрінген діндарлардың барлығына періштедей сеніп, солардан қалмай дін үйреніп, «діндар болғанның жөні осы» деп, жаппай дінге ұмтылу үрдісі жүрді. Кейіннен «жылтырағанның барлығының алтын емес» екендігіне көзіміз жете бастағаны жасырын емес. Қазақ халқы үшін дәстүрлі дін ретінде Ислам құндылықтарының күнделікті өмірде өз орнын алғаны белгілі. Қазіргі таңда осы, ежелден халқымыз дәріштеп, құрметтеген дінімізге де күдікпен қарайтын дәрежеге жеттік. Алғашқы кездері дін адамдары мен діни кітаптарды көргенде қуана да, құрметтей қарасак, қазір үмітімізден күдігіміз басым болды. Бұған себеп те жоқ емес.

Тәуелсіз Қазақстанның қысқа ғана тарихында еліміздің дін саласы көптеген өзгерістерге ұшырады. Діннің атын жамылған ағымдар мен топтар діни сауаты аз азаматтарымызды өз қармақтарына түсіріп, тіпті өздеріне белсенді жақтасқа айналдырып, өзімізге қарсы қойып үлгерді. Енді өз отандасымызбен, отбасымыздың мүшесімен, ағайынымызбен тартысқа түсетін халге жеттік. Сол себепті бүлдіргі топтар мен ағымдарды деструктивті (бұл сөз латын тілінен аударғанда «құлату», «қалыптасқан жүйені бұзу» деген мағынаны білдіреді) яки теріс пиғылды деп атаймыз. Алайда бұл ағымдағылар өздерін шынайы діндар және ақиқат жолындағылар ретінде санайтындықтан, олардың қатары әлі де болса көбею үстінде. Халқымыз «іштен шыққан жау жаман» демекші, мұндай көзқарасты ұстанушылар Исламның атын жамылатындықтан, тек қана атын жамылу емес, тіпті діни мәтіндерден (Құран және хадис) өздерінің істеріне дәлел келтіретіндіктен, олармен күрес басқа жат діни ағымдармен күресуден қарағанда өте күрделі және нәтижесі барынша төмен. Қазір еліміздің дін саласында елеулі өзгерістер орын алып, діни бірлестіктер қайта тіркеуден өтіп, діни ағымдар мен бірлестіктер санында біршама азаю байқалды. Дегенмен, қоғам алдындағы өзекті мәселелердің бірі – Қазақстан аумағында жағымсыз әсерін таратып отырған деструктивті ағымдардың іс-әрекеттеріне тосқауыл болу барынша күрделі және қиын болып отыр деуге болады. Олай болатыны – деструктивті ағымдар мен

олардың пікірін ұстанушыларды бақылау немесе олармен диалогқа келу мәселесінің күрделілігі.

Себебі, біріншіден, теріс пиғылды бағытты ұстанушылар мемлекет қызметкері мен дәстүрлі діннің идеясын жақтаушылар-ды мойындамайды. Яғни, өздерін «шынайы діндарлармыз, басқалар адасқандар» деп санағандықтан, олармен сұхбаттасуды орынды деп санамайды. Екіншіден, деструктивті көзқарасты ұстанушылардың көбінесе нақты бір мекемеде жұмыс істемейтіндігіне байланысты оларды міндетті дін тақырыбындағы пікірталаста, болмаса кездесулерде көру барынша қиын. Тіпті діни және мемлекеттік қызметкерлермен кездесу бола қалған күннің өзінде олар қатыспауға тырысады. Бірақ сенім бостандығы құқығын желеу етіп, жұрттың сенімін алдайтын діни ағымдар да кездеседі. Біз бұл ағымдарды «деструктивті діни ағымдар» деп атаймыз.

Деструктивті (бұл сөз «бүлдіргіш» деген мағынаны білдіреді) діни ағымдар – азаматтарымыздың құқықтарын бұзатын, оларға психологиялық әдіс-тәсілдерді қолдана отырып, зиянын тигізетін діни ағымдар. Олардың ортақ сипаты – діни ілімінің ақиқаттылық деңгейінен емес, оған мүше адамдардың қоршаған әлеуметтік ортадан оқшаулануы мен жетекшілік еткен азаматтарға көзсіз бағынуынан көрінеді.

Бүгінгі таңда елімізде ақпарат құралдарынан беріліп отырған деструктивті діни ағымдардың қызметі жайлы мәліметтерге көңіл аудару азаматтық міндетіміз болып есептеледі. Деструктивті діни ағымдардың қызметі тек жеке азаматтардың өміріне ғана зардабын тигізіп қоймай, еліміздің ішкі тұрақтылығы мен ұлтаралық және конфессияаралық келісім саясатына да зардабын тигізуде.

Елімізде адамның әлеуметтік өмірі мен негізгі әлеуметтік институттарға кесірін тигізіп отырған осындай ағымдардың қызметіне тыйым салынған. Сенушілердің санасын улап, оларды өз қатарларында ұстауда психологиялық тәсілдерге жүгінетін жат ағымдардың қызметіне тосқауыл қою – әлеуметтің саулығы үшін маңызды мәселе. Осы себепті халықты деструктивті діни ағымдардан сақтандыру қамында бұл ағымдардың жұмыс істеу амалдарын, әлеуметтік және отбасылық өмірге келтірер зардаптарын деструктивті діни ағымға баулаудан бастап қысқаша көрсете кетуді жөн санадық.

Қазіргі таңда жұртшылықты өз қатарына тарту үшін деструктивті діни ағымдар тарапынан жаппай гипноз, физикалық күш қолдану секілді әлеуметтің қарсылығын тудыратын әдіс-тәсілдер қолданылмайды. Өйткені, жастарды құрылған торға түсіруге деструктивтік діни ағымдарға психологиялық баурау мен әлеуметтік топтасу әдістері де жеткілікті.

Деструктивті діни ағымдар өздерінің болашақ ерушілерін аса білгірлекпен таңдап алады. Олар Сізді өзінің ағымына шақырмас бұрын жинақталған тәжірибеге сүйенеді. Сіздің әлеуметтік жағдайыңыз, отбасылық әлеуетіңіз, басыңыздағы мал-мүлік, барлығы да есепке алынады. Осы жинақталған ақпараттардың негізінде деструктивті ағымның мүшесі болуға сәйкестігіңіз қаралады.

Деструктивті діни ағымдарға азаматтарымыздың мүшелікке енуінің себептерін төмендегідей:

- ақпараттық кеңістікте сараланбаған ақпараттың көптігінен туындаған салғырттық;
- ақпараттың көптігінен жүйелі шешім шығаруға қабілетсіздік;
- қордаланған әлеуметтік мәселелердің жиынтығы;
- әлеуметтік өмірдің психо-физиологиялық ауыртпалығы;
- саналы ойлауға жүгінуге қабілетсіздік;
- азаматтардың өз өміріне мағына беруге талпынысынан саналы түрде бас тартуларға баруы.

Осы себептер анықталған соң деструктивті діни ағымға тарту әрекеттері басталады. Бұл әрекеттер белгілі бір әдіс-тәсілдердің қолдануынан көрінеді. Бұл әдістер қарапайым, қолданыста тиімді және адамның үш қажеттілігін қамтамасыз етуге бағытталған. Яғни: адамның әлеуметтік топтасуға қажеттілігі, құрылым ішіндегі беделді болуға талпынысы

және қоршаған ортаға деген маңыздылығы. Адамның осы үш қажеттілігінен туындаған тәсілдер деструктивті діни ағымдардың сізді өз қатарына оңай баурауының құралы.

Қазіргі әлеуметтік ортада, оның ішінде қалалық өмірде жалғыздық мәселесі өзекті [1]. Жалғыздықты сезінген жас буын өкілдері, қызметтік өсуді, басқа да материалдық игіліктің басшылыққа алған орта буын өкілдері, үйде отырған қарт адамдар әлеуметтен алшақтап кеткендігін айтады. Дәстүрлі өмір салтын ұстанатын отбасылардың өзінде де әлеуметтік өмірдің күйбелеңінен жақын адамдарға уақыт бөлінбей жатады. Осы кезде адамдарда әлеуметтік топтасуға деген қажеттілік туындайды. Бұл қажеттілікті өз кезегінде деструктивті діни ағым өкілдері тиімді қолданады.

Әлеуметтік топтасуға деген қажеттілік – өзге адамдармен эмоционалды қарым-қатынас құрудан өзгеше дүние. Адам әлеуметтік ортамен берік қарым қатынас пен топқа деген адалдықты қажетсінеді. Деструктивті ағым басшылары осы қажеттілікті жақсы біледі, «махаббатпен, жылылықпен» баурайды [2]. Сізді өзінің «достығын» ұсынған, «тыңдайтын», «түсінетін» адамдар қоршай бастайды. Бұл ағымның мүшелігіне енгеніңіз құпталып, мадақтау сөздерді ести бастайсыз. Осы секілді қолдау әрекеттері ағымға мүшелікке жаңа енген адамдарға ұнағаны соншалық, кейде олар отбасыларынан, достарынан да бас тартып жатады.

Деструктивті ағымдар тек баурап қана қоймай, қорғаныш сезімін ұялату үшін өзге де тәсілдерді қолдануға көшеді. Олар кірген күннен бастап сізге жанама тиымдарды қолдану арқылы өздерінің сырт ортаның зиянынан қорғайтындықтарын көрсетеді. Олар бұған қоса әлеуметке деген жүйеленген көзқарас ұсынады. Бұған дейін сіз өзіңізді әлеуметтік ортадан іздеп, әлем жайлы сан қырлы болжамдар түзсеңіз, енді сізде «жүйелі» көзқарас қалыптастыратын орта пайда болады. Олар сіздің әрекеттеріңіздің жүйеленуін талап етеді. Топ ішіндегі тәртіпке көндігуіңіз үшін олар жасырын түрде діни ғибадатқа қызмет етуге арналған еңбекті талап етеді.

Деструктивті діни ағымдардың бұл әрекеттерінің барлығы сізді отбасыңыздан бас тартуға әкеледі. Отбасының шынайы махаббатын сізден пайда көруді көздеген деструктивті діни ағымның алдамшы махаббатына айырбастауды жөн көресіз. Ішкі сезіміңізбен қандай қиындықта болмасын алғашқы болып көмекке келетін отбасыңыздың мүшелері екенін біле тұра деструктивті діни ағымның ұсынған алдамшы махаббатына алданасыз. Деструктивті діни ағым өкілдері ұсынған осы алдамшы махаббат кейін сізді жиған мүлкіңіз, тұрғын үйіңіз секілді игіліктеріңізбен қатар жақындарыңыздан бас тартуыңызға әкеледі.

Деструктивті діни ағым өкілі болған кезіңізде сізге екінші әдіс-тәсіл қолданылады. Олар көбіне қатар жүретін екі тәсіл, яғни мүшенің ағым ішіндегі беделі және ағымға деген маңыздылық. Бұл тәсілдер деструктивті діни ағымдардағы «Біздің барлық жылылығымыз бен достығымыз – ұйым мүшелеріне» деген ұстанымынан көрінеді. Ұйым мүшелеріне әрдайым қолдау сөздері, сіздің дұрыс таңдау жасағаныңыз, дұрыс жолда жүргендігіңіз айтылады. Бұл мадақтауларға елтіген сіз өзіңіздің маңыздылығыңызды сезініп, осы ағымның сан салалы қызметіне араласа бастайсыз. Жылылық танытып, махаббатын сыйлаған ағымның сізді пайда көру құралы ретінде ғана көріп жүргеніне еш көңіл аудармайсыз.

Деструктивті діни ағымның әлеуметтік өмірге келтірер зардабы жоғарыдағы мәселелермен шектелмейді. Деструктивті діни ағымдарда «біз және олар» деген қатаң бөлісу бар. Олардың пікірі бойынша өз ағымына жатпайтын азаматтардың барлығы «адасқандар», тура жолдан тайғандар немесе «шайтан қызметкерлері» болып табылады. Көбіне деструктивті діни ағым мүшелері үшін «біз» нақты адамдарды бейнелесе, «олар» адам санатына енбей қалғандар іспеттес. Осы себепті деструктивті ағым мүшелігінен тысқары қалған сіздің отбасыңыздың мүшелері де оларға адам емес, «адасқан» сипатын алады. Деструктивті діни ағымда пікірдің жан-жақтылығы мойындалмайды. Олар үшін «ақиқат» жалғыз, ол өз ағымының ұстанатын ілімі. Осы секілді ұстанымдар арқылы сіздің

отбасылық қарым-қатынасыңыз, отбасыңызда өткен жылдардың барлығын қаламның бір сызуымен өшіріп тастауға тырысады.

Осы себепті деструктивті діни ағымдарда «екіжақты» ұстаным[3] кездеседі. Махаббат, жылылық, шынайылық тек «біз» санатындағы адамдарға қолданылады. Осы себепті, сіз деструктивті діни ағым мүшелігіне ене отыра отбасыңызға, достарыңызға, әлеуметтік ортаға көңіл бөлуден қаласыз. Бұл сіздің тек отбасыңызға, достарыңызға, әлеуметтік ортаға деген көзқарастарыңызды ғана өзгертіп қоймай, сүйікті қызметіңізден, күнделікті өмір салтыңыздан бас тартуыңызға әкеледі. Деструктивті діни ағымдарды зерттеген ғалымдар бұл «сананы қадағалау» [4] әдістерінен туындаған деп санайды.

Сіз өзіңіздің деструктивті ағым мүшелігінде жүргеніңізді білмеуіңіз де мүмкін. Өйткені бұл ағымдарда мүшелерінің әлеуметтік ортадан ақпарат алуы, өзге адамдармен ақпарат алмасуы, ой бөлісуі секілді адами іс-әрекеттер тыйым салынған. Көбіне бұл ағымдар ерушілердің ағымнан «сырт» әлеммен қарым-қатынасына тыйым салудың тәсілдерін меңгерген. Ағым мүшелеріне сырт ортамен қарым-қатынастың жағымсыз екендігі ұқтырылады. Бұл кейін ағым мүшелерінде фобия секілді психикалық зардаптарын да тигізіп жатады. Тіпті деструктивті діни ағымдарда ақпарат материалдары да «ішкі» қолданысқа және «сыртқы» қолданысқа арналған әдебиеттері болып бөлінеді. Ішкі қолданысқа арналған әдебиетте жаңа мүшені тарту барысында қолданылмайды. Бұл ағым жайлы ақпаратты жасырып қалу үшін қолданылады.

Қазіргі таңда елімізде «экстремистік» деп танылып, тыйым салынған ағымдар мен ұйымдардың ұзын саны 18-ге жетті. Осы ағымдардың басым көпшілігі Ислам елдерінде жұмыс жасайтын ұйымдар мен Ислам атын жамылған қозғалыстар.

Қазақстанның жауапты органдарының, Ұлттық қауіпсіздік органдарының мәліметтеріне қарағанда, діни-саяси экстремизм және фанатизм Қазақстанда да бар, ал бұл әрекеттердің өкілдері 81 хизбутшылар мен «Мұсылман бауырлары» ассоциациясы. Бұл жағдай Қазақстан Республикасының Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев бас болып басқа да мемлекет адамдарның әрекет етуіне түрткі болып, шара қолдануға мәжбүр етті. Сондай-ақ елбасы Нұрсұлтан Назарбаев «Сындарлы он жыл» атты кітабында бұл жөнінде былай айтады: «Фундаменталистер мен экстремистердің мақсаты – Қазақстанның мұсылман халқы. Осы орайда Қазақстанда үш мыңнан астам діни топтардың, 40-тан аса діни ағымдардың ұйғарымымен «Терроризммен күрес жүргізу ұйымы» атты ұйым ұйымдастырылды. Сонымен қатар Н. Ә. Назарбаев, тәуелсіздіктің 11 жылдығын құттықтау шаралары шеңберінде жасалған Облыс әкімдері Мемлекеттік Кеңесінде ел үшін маңызды мәселелердің бірі «діни ұйымдар және олардың өкілдерінің жүргізген жұмыстарының ұлттық қауіпсіздік күштері тарапынан қатаң бақылауға алынуы» керектігін айтты.

Елімізде «Хизбут Тахрир», «Таблиғи жамағат» сияқты радикалды ұйымдардың өкілдері көбейді. Олар насихаттап жүрген Конституциямызға қарсы уағыздар қазір қазақстандықтарға таңсық болудан қалды. Егер де жоғарыда аталған радикалды ұйымдар дәл осы қарқынмен тарала берсе, ол Қазақстан халқының ортақ мемлекеттік мәдениетке бірігуіне, демократиялық реформалардың халық санасында орнығуына әжептәір кедергі болды. Сондық Қазақстан халықтарының индустриялық қоғам құрып, ортақ мемлекеттік мәдениетке бірігуі үшін ең алдымен бұған кедергі болатын діни фундаментализмнің табиғатын анықтап, теократиялық елдердегі ортодоксальді исламның ерекшеліктерін байыптауымыз керек.

Әлем елдері қазір түрлі ағымдар адамдардың санасын жаулау арқылы екі түрлі мақсатты көздейтінін мойындап отыр. Біріншісі – мол пайда табу, заңсыз қару-жарақ пен есірткі тасымалы болса, екіншісі – мемлекет мүддесіне нұқсан келтіру арқылы билікті басып алу. Олай болатыны, аталмыш ағымдардың онсыз да мұсылман елдерінде және бейкүнә адамдар мен қорғаныс күштеріне қарсы күрес жүргізуі болып отыр. Бұл өз кезегінде үлкен қайшылық болып табылады.

Дін мен мемлекеттің шынайы түйісер жері – адамның рухани дүниесі, ұлтымыздың бірлігі, бүкіл қазақстандықтардың түсіністігі мен келісімді тірлігі, елдің тұтастығы, тәуелсіздігіміздің тұғырлы бола түсуі. Бұл бағытта ізгілік пен имандылықтың, ұлттық иммунитетті күшейтудің рухани арқауы болған дәстүрлі ислам діні екендігі ертеден анық.

Қорытындылай келе дәстүрден тыс діни ағымдардың қазақстан республикасының әлеуметтік қауіпсіздігіне тигізетін қатері ұйымдарға қарсы күрестің бірден бір жолы – олар туралы көптеген кітаптар, фильмдер және жастардың ғаламтор беттерін көптеп пайдалануына байланысты сол экстремистік ағымдар туралы көптеген бейнероликтерді қою керек демекпін. Дәстүрлі дініміз – Ислам туралы көптеп мағлұмат беру керек. Ислам – бұл өз-өзін Құдайдың жолында жарып жіберу емес, керісінше басқа адамдарды аман алып қалу екенін көрсету керек.

ӘДЕБИЕТТЕР

- [1] Ю. Солозобов. Город как деструктивный культ.
- [2] Байгенова Н. Ж. Қазіргі дәстүрден тыс діни қозғалыстар мен культтер, Алматы-2009ж
- [3] Т. Лири, «Технологии изменения сознания в деструктивных культах». СПб: «Экслибрис», 2002. — 224 с.
- [4] Н. Назарбаев. Қазақстан халқының әл-ауқатын арттыру – мемлекеттік саясаттың басты мақсаты. Астана, 2008ж.